

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าใจฐานคิดของเกษตรกรที่ใช้แก้ไขปัญหาหนี้สิน และแนวคิดการทำงานวิจัยเรื่องนี้ ประกอบด้วย 5 หัวข้อดังนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ความหมายและการปรับใช้ภูมิปัญญา
3. กระบวนการ และขั้นตอนการถอดองค์ความรู้
4. ระดับของความรู้
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549 : 5-21) ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของทุกฝ่ายดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หลักพิจารณาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 5 ส่วนดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา
2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ พร้อมๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

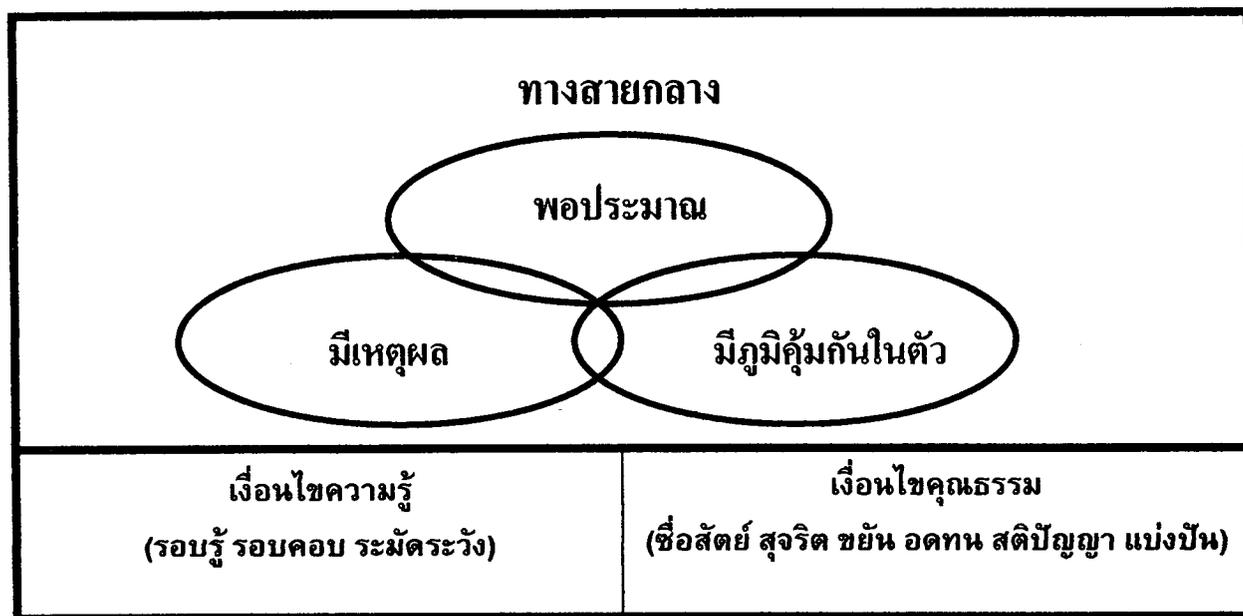
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

4.3 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง



นำสู่

ชีวิต/เศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม

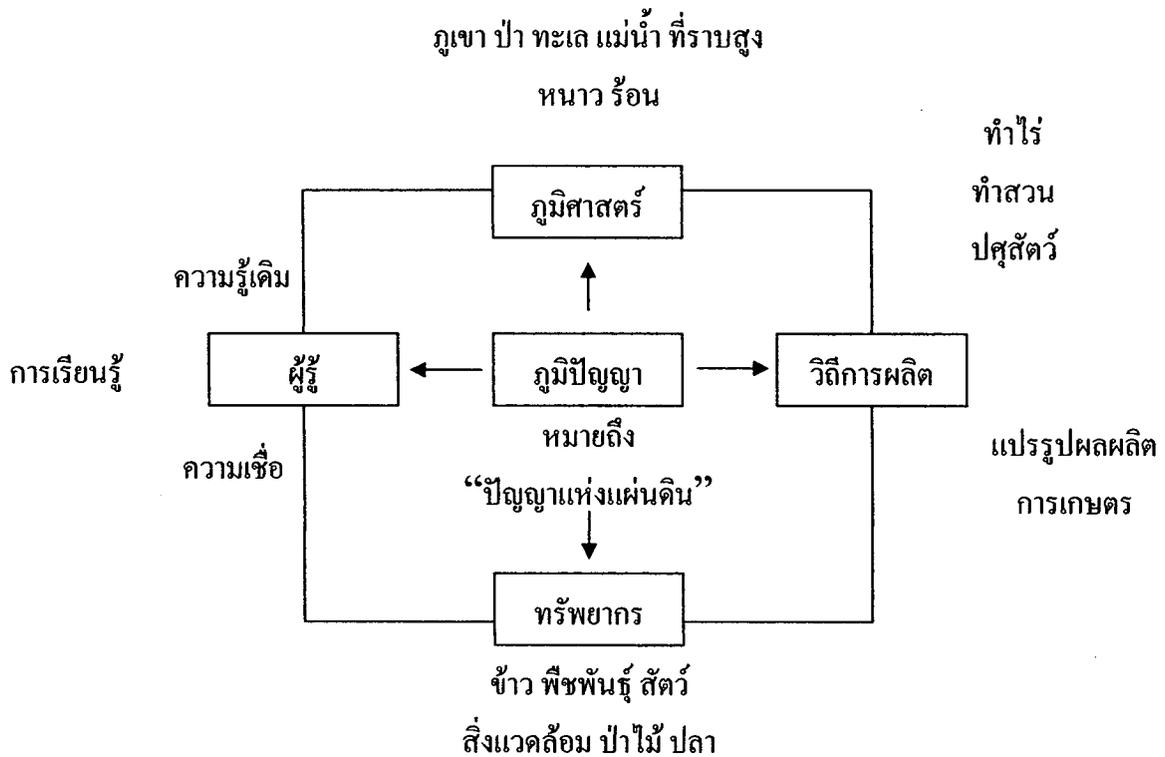
สมดุล/มั่นคง/ยั่งยืน

ฉะนั้นเป้าหมายของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้มีประสิทธิภาพ มีประโยชน์และมีความสุข ดังพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2543 ความว่า “มีบางคนพูดบอกว่า เศรษฐกิจพอเพียง นี้ไม่ถูก ทำไม่ได้ ไม่ดี ได้ยินคนเค้าพูด แต่ว่าส่วนใหญ่บอกว่าดี แต่พวกเขาส่วนใหญ่ที่บอกว่าดีนี้ เข้าใจแค่ว่าไหนก็ไม่ทราบ แต่ยังไงก็ตาม เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขอขำว่า เป็นการทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผล โดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดี ให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิภาพ ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข” (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, ม.ป.ป. : 63-64)

ความหมายและการปรับใช้ภูมิปัญญาไทย

ความหมายของภูมิปัญญาไทย ความรู้ ความสามารถ ความชาญฉลาด ทักษะและเทคนิค ซึ่งเกิดจากพื้นความรู้ที่ผ่านการสืบทอด เลือกรสรร ปรับปรุง พัฒนา การสร้างงานด้วยประสบการณ์ที่สะสมมาเป็นเวลานานอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย แบ่งได้ 9 ด้าน ดังนี้ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ด้าน โภชนาการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

การปรับใช้ภูมิปัญญา ให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละชุมชนจำเป็นต้องคำนึงถึงประเด็นหลักคั้งแผนภูมิต่อไปนี้



ที่มา : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม, (2547 ก : 29)

แผนภูมิข้างต้นแสดงให้เห็นองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ (วิทยาลัยการจัดการทางสังคม, 2547ก) คือ

1. **ภูมิศาสตร์** ที่มีความแตกต่างกัน จะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของภูมิปัญญา ฉะนั้นการศึกษาภูมิปัญญาต้องดูว่าผู้ที่ศึกษานั้นอยู่ภายใต้ภูมิศาสตร์แบบใด
2. **วิถีการผลิต** การศึกษาภูมิปัญญาต้องศึกษาให้ลึกว่าภูมิปัญญานั้นเกิดขึ้นในวิถีการผลิตแบบไหน เป็นวิถีแบบการเกษตร การใช้แรงงาน การประมง หรือการอุตสาหกรรม เพราะวิถีการผลิตแต่ละแบบจะมีความแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อและกระบวนการผลิตในแต่ละแบบนั้น

3. **ทรัพยากร** ในที่นี้หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นทุนเดิมของสังคม เช่น พืชพรรณ แหล่งน้ำ สภาพดิน ซึ่งเป็นตัวกำหนดภูมิปัญญาของถิ่นนั้นอันสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ภูมิปัญญา คือปัญญาของแผ่นดิน ที่เกิดมาคู่กับแผ่นดินแต่ละแห่ง”

ฉะนั้นการปรับใช้ภูมิปัญญาจำเป็นต้องให้เหมาะสมและสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีในแผ่นดินเป็นสำคัญ

4. **ผู้รู้** เป็นผู้สร้างสรรค์ตัวภูมิปัญญา โดยผู้รู้ทั้งหลายจะได้รับองค์ความรู้ รวมทั้งกระบวนการสืบทอดความรู้ จากผู้รู้รุ่นก่อนๆ แม้ว่าผู้รู้จะอยู่ในแผ่นดินเดียวกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน แต่ถ้าได้รับหลักคิด วิธีการปฏิบัติ และการสืบทอดที่แตกต่างกัน จะส่งผลให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดนั้นสามารถนำมาดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละพื้นที่ได้เช่นกัน

ฉะนั้นการศึกษาภูมิปัญญาของผู้รู้คนใดคนหนึ่งจึงเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ หลักคิด และการปฏิบัติของเขาเหล่านั้น ผลการศึกษาสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ วิธีการผลิตและทรัพยากรของผู้ที่จะนำองค์ความรู้ไปปรับใช้อีกทีหนึ่ง

กระบวนการและขั้นตอนการถอดความรู้

กระบวนการถอดองค์ความรู้ สิ่งที่คุณดำเนินการถอดองค์ความรู้ต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่จะก่อให้เกิดขึ้น 2 ส่วน คือ

1. **ประโยชน์ตน** คือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่กลุ่ม เครือข่ายประชาชน และพื้นที่ในกระบวนการถอดองค์ความรู้ ผู้ร่วมกระบวนการจะต้องได้รับผลประโยชน์ ได้เรียนรู้ทบทวน แลกเปลี่ยน เพื่อยกระดับความรู้ของตนด้วย

2. **ประโยชน์ท่าน** คือคนที่นอกเหนือไปจากกลุ่ม เครือข่าย พื้นที่ที่ได้ถอดองค์ความรู้เพื่อประโยชน์แก่สังคม ฉะนั้นจึงต้องมีกระบวนการสื่อสารเพื่อให้สังคมได้รับรู้ เรียนรู้ เข้าใจ และรับข้อมูลข่าวสารจากกระบวนการเรียนรู้นี้ด้วย

ขั้นตอนการถอดองค์ความรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ (วิทยาลัยการจัดการทางสังคม, 2547 ก และ 2547 ข)

1. **การเก็บข้อมูล ประมวลข้อมูล และถอดองค์ความรู้** นักวิจัยจะต้องค้นหาผู้รู้ที่เข้าใจเรื่องราวขององค์ความรู้เป็นอย่างดี ต้องมีเป้าหมายว่าจะมุ่งไปที่ใครคนใดคนหนึ่งก่อนเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น ในที่นี้อาจใช้วิธีสัมภาษณ์เจาะลึก การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างคน 2-3 คน หรืออาจเป็นเวทีย่อยหลายๆ ครั้ง ในการเก็บข้อมูลนักวิจัยจะได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับคนในพื้นที่ ได้ทบทวนองค์ความรู้กันไปพร้อมกัน และข้อมูลที่ได้จะนำไปสังเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

สิ่งสำคัญของขั้นตอนนี้คือ ต้องบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ เช่นการบันทึกเสียงและการถอดเทปการสัมภาษณ์ จากนั้นจะต้องประมวล จัดระบบข้อมูลเบื้องต้น และควรมีประเด็นสำคัญๆ อะไรที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อไป

2. **การตีความ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล** ชั้นตอนนี้นักวิจัยต้องเชิญผู้ที่มีความรู้จากภายนอกเข้าร่วม โดยนักวิจัยจะเสนอประเด็นทั้งหลายที่มีความสำคัญเข้าไปในเวที เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ช่วยกันมองว่าองค์ความรู้ที่ได้รวบรวมมามีความหมาย หลักการ วิธีคิดต่อเรื่องราวที่ดำเนินการนั้นอย่างไร หากสามารถให้ความหมาย ตีความและค้นหาหลักคิด วิธีคิดขององค์ความรู้นั้นได้ ถือได้ว่านักวิจัยมีความเข้าใจในองค์ความรู้นั้นแล้ว

ขั้นตอนสังเคราะห์ข้อมูลอาจทำได้มากกว่า 1 ครั้งก็ได้ ในแต่ละครั้งอาจขาดข้อมูลบางประการ นักวิจัยอาจต้องเข้าไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม หรือทำซ้ำในขั้นตอนแรกเป็นรอบที่สองรอบที่สามก็ได้ เพื่อจะได้ตีความ วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลได้ครบถ้วนและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. **การแปรรูปข้อมูลและสื่อสารต่อสังคม** นักวิจัยสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเขียนบทความลงในนิตยสาร การเขียนสารคดี การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ฉะนั้นนักวิจัยจะต้องคิดถึงรูปแบบของการแปรรูปข้อมูลที่ชัดเจนและหลากหลายตามความสามารถของนักวิจัยและทีมงาน

4. **การเคลื่อนไหวความรู้และจุดพลุพื้นที่** นักวิจัยจะต้องคิดวิธีการเคลื่อนไหวความรู้ที่ได้รับออกไปสู่สังคม เช่น การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับสังคม การศึกษาดูงานในพื้นที่ การเชิญครูภูมิปัญญาเป็นวิทยากรให้ความรู้ในชั้นเรียน เป็นต้น ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนดังนี้

4.1 การจัดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ โดยให้ผู้เรียน ลงมือปฏิบัติจริง ค้นหาความรู้ด้วยตนเอง จนค้นพบความรู้และรู้จักสิ่งที่ค้นพบ เรียนรู้วิเคราะห์ต่อจนรู้จริง รู้ลึกซึ่งว่าสิ่งนั้นคืออะไร มีความสำคัญมากน้อยเพียงไร การเรียนรู้แบบนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิด พร้อมทั้งฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดีได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 ก)

4.2 การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางปัญญาระดับสูงที่ใช้กระบวนการทางความคิดหลายๆ อย่างมารวมกัน ซึ่งประกอบด้วยความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดริเริ่ม (Originality) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration) ผู้เรียนที่แสดงออกมาซึ่งความคิดสร้างสรรค์จะต้องเป็นการสร้างแนวความคิดใหม่ แสวงหาและพิจารณาทางเลือกที่หลากหลาย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 ข)

4.3 การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนเพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสภาพจริง การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ ธรรมชาติ หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งผู้เรียน ผู้สอนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือเรื่องที่สนใจจากแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชน และธรรมชาติเป็นชุมพรพหุศาสตร์ที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จัก ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 ค)

5. **การสร้างพื้นที่รูปธรรม** คือการทำให้พื้นที่มีระบบที่จะพัฒนาเป็น “ศูนย์การเรียนรู้” เพื่อสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ของเครือข่าย หรือของสังคม เช่น ศูนย์การเรียนรู้เรื่องการจัดการเหมืองฝาย การแก้ไขปัญหาน้ำเสียของเกษตรกรรายย่อย การเกษตรแบบยั่งยืน เป็นต้น

ผลจากการถอดองค์ความรู้ คือ การนำเสนอหลักคิดและวิธีการปฏิบัติที่หลากหลายให้แก่สังคม เพื่อให้สังคมมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น อันนำไปสู่การลดความเสี่ยงที่เกิดจากการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการตามกระแสหลักเพียงอย่างเดียว

ระดับความรู้

ความรู้เป็นแนวคิดของพฤติกรรม ที่สามารถกระตุ้นให้ผู้ตอบแสดงออกว่ามีความรู้ระดับใด จาก การศึกษาระดับความรู้ บลูม และคณะ แบ่งระดับความรู้เป็น 6 ระดับ ได้แก่ รู้จำ เข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล (Bloom, B. S. et al. 1956. อ้างในบุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ, 2549)

1. **รู้จำ (knowledge)** ได้แก่ความสามารถ ในการจำ หรือระลึกเรื่องราวที่เคยเรียนรู้ เคยมี ประสบการณ์มาก่อน ประกอบด้วย

1) **การรู้จำเฉพาะเรื่อง** เป็นการระลึกข้อมูลในส่วนย่อยๆ เฉพาะเรื่อง เช่น รู้จักบุคคล วัน เดือน ปี สถานที่ ความหมายของคำศัพท์

2) **รู้จำวิถีทาง และวิธีดำเนินการเฉพาะเรื่อง** เป็นการระลึก หรือจำข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบ แบบแผน ประเพณี ลำดับก่อนหลัง การแยกประเภท และการจัดหมวดหมู่ เกณฑ์ตัดสินเฉพาะเรื่อง

3) **รู้จำเรื่องสากล และนามธรรม** เป็นการระลึก หรือจำข้อมูลเกี่ยวกับหลักการ ทฤษฎี และ โครงสร้าง

2. **เข้าใจ (comprehension)** ได้แก่ ความสามารถในการอธิบาย สื่อความหมาย และขยายความใน เรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยคำพูด หรือเขียนด้วยภาษาของตนเองได้ ประกอบด้วย

1) **การแปลความหมาย** เป็นการให้ความหมาย จับใจความให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงของ สิ่งหรือเรื่องราวต่างๆ ที่ต้องการสื่อความหมาย รวมทั้งการแปลใจความของภาษาหนึ่ง ไปอีกภาษาหนึ่ง

2) **การตีความ** เป็นการอธิบายความหมาย หรือสรุปเรื่องราว ด้วยการจัดระเบียบ หรือเรียบ เรียงเนื้อหาใหม่

3) **การขยายความ** เป็นการขยายเนื้อหาที่เหนือไปกว่าขอบเขตที่รู้ เป็นการขยายจัดการอ้างอิง หรือแนวโน้มที่เกินจากข้อมูล หรือเรื่องราวที่มี

3. **นำไปใช้ (application)** เป็นความสามารถที่ต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวิธีการ ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือนามธรรมของเรื่องนั้นๆ แล้วนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่แตกต่างจากสถานการณ์เดิม ได้

4. **วิเคราะห์ (analysis)** เป็นความสามารถแยกส่วนย่อยๆ จัดเรียงเป็นลำดับของส่วนย่อยๆ นั้น ให้ เห็นความสำคัญ เห็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย

1) **การวิเคราะห์ส่วนประกอบ** เป็นการแยก แดกสิ่งที่ต้องการสื่อความหมายให้เป็นส่วนย่อยๆ ให้เห็นเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้เห็นและทำให้เข้าใจง่ายขึ้น

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการแยก แดกสิ่งที่ต้องการสื่อความหมายให้เป็นส่วนย่อยๆ ที่ประสาน หรือสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันของส่วนย่อยๆ นั้น

3) การวิเคราะห์หลักดำเนินการ เป็นการแยก แดกสิ่งที่ต้องการสื่อความหมายให้เห็นระบบ ดำเนินการ หรือจัดการ ที่รวบรวมส่วนย่อยๆ เข้าด้วยกัน

5. สังเคราะห์ (synthesis) เป็นความสามารถรวม ผสมผสานส่วนย่อยๆ เข้าด้วยกันให้เป็นเรื่อง เดียวกัน ในลักษณะการจัดเรียงเรียงหรือรวบรวมที่มีแบบแผน หรือ โครงสร้างที่ไม่เคยมีมาก่อน ประกอบด้วย

1) การสังเคราะห์ข้อความ เป็นการผูกข้อความ หรือเขียนเรียงเรียงจากความรู้ ความเข้าใจ เพื่อสื่อความรู้ และประสบการณ์ให้ผู้อื่นทราบ

2) การสังเคราะห์แผนงาน เป็นการพัฒนา หรือเสนอแผนการทำงานรวมถึงเสนอ แนวความคิดใหม่ ที่เกิดจากความรู้ และประสบการณ์จากแหล่งต่างๆเข้าด้วยกัน

3) การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาหรือสร้างชุด สร้างเครือข่ายที่แสดง ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของส่วนย่อย ให้รวมกันเป็นเรื่องหนึ่งเรื่องเดียว

6. ประเมินผล (evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่างๆ ทั้งเนื้อหาและ วิธีการ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกำหนดขึ้นเองจากความรู้และประสบการณ์ หรือ อาศัยแนวความคิดของผู้อื่นก็ได้ ประกอบด้วย

1) การประเมินผลตามเกณฑ์ภายใน เป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยพิจารณา หรือ อ้างอิงจากลักษณะ คุณสมบัติภายในของสิ่งนั้นๆ เป็นหลัก

2) การประเมินผลตามเกณฑ์ภายนอก เป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยพิจารณาหรือ อ้างอิงจากลักษณะคุณสมบัติภายนอกของสิ่งนั้นๆ เป็นหลัก

ดังนั้นการสังเคราะห์ความรู้ที่ครูภูมิปัญญาไทยใช้แก้ไขปัญหาหนี้สิน จึงเป็นการสะกิดประเด็น สำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา การศึกษาจากเอกสาร และการลงพื้นที่จริง โดยพิจารณาถึงความ สอดคล้องต้องกัน และความมีเหตุผลที่ครูภูมิปัญญาใช้แก้ไขปัญหาหนี้สิน จากนั้นนำผลการศึกษามาเรียบเรียง เขียนในรูปโครงสร้างใหม่ เช่นแบบจำลอง หรือในรูป mind mapping แสดงการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครูภูมิ ปัญญาไทย

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาวตรี รังสิทธิ์ และคณะ (2552) ศึกษาเรื่องหลักคิดและการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของภูมิ ปัญญาเกษตรกรไทยในภาคตะวันตก พบว่า 1) สาเหตุของการเป็นหนี้สินของการทำการเกษตรเนื่องมาจาก ประเด็นหลัก 4 ประการ คือ ความเสื่อมของสังคม ความโลกความไม่รู้จักพอ ความไม่พร้อมของกลุ่ม การใช้ ปุ๋ยเคมีและสารเคมี และผลผลิตการเกษตรตกต่ำเนื่องจากใช้พันธุ์ข้าวไม่เหมาะสมกับช่วงเวลาปลูก 2) วิธีการ หลุดพ้นจากการเป็นหนี้สินของเกษตรกร 4 ประการคือ การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต การ

สร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม การนำเงินที่กู้ยืมมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า และการลดละเลิกการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี

สาวิตรี รังสิภัทร์ และคณะ (2553) ศึกษาเรื่องเหตุแห่งหนี้สินและแนวทางแก้ไข : กรณีศึกษาภูมิปัญญาเกษตรกรไทยในภาคกลาง พบว่า 1) สาเหตุของการเป็นหนี้สินของเกษตรกรมี 4 ประการหลักคือ การล้มวิธีชีวิตเดิมของตนเอง ล้มความเป็นตัวของตัวเอง เกิดความท้อถอยต่ออุปสรรค การปลูกพืชเชิงเดี่ยว และการละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) แนวทางแก้ไขปัญหานี้สินประกอบด้วย 5 แนวทางหลักคือ การยึดหลักดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม การจัดการทรัพยากรและใช้ประโยชน์อย่างรู้คุณค่า การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อหลุดพ้นจากการเป็นหนี้สิน และการรวมกลุ่มทำธุรกิจชุมชน

นโบล นวลอินทร์ (2550) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินของเกษตรกร ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม พบว่าการมีหนี้สินของเกษตรกรมีสาเหตุมาจากเกษตรกรมีภาระค่าใช้จ่ายด้านปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้น เกษตรกรขาดอำนาจต่อรองด้านราคาผลผลิตการเกษตร เกษตรกรขาดความรู้เรื่องโภชนาการ การบริโภคอาหารไม่ถูกสุขลักษณะเกิดปัญหาสุขภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถประกอบอาชีพได้เต็มประสิทธิภาพ ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายของรัฐบาลทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน ปัญหาก্ষัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ส่งผลเสียหายต่อผลผลิตการเกษตร ปัญหาจากตัวเกษตรกรเอง เช่น นำเงินที่กู้ยืมไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ขาดความรับผิดชอบ ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกได้

L. Weinstein and H. Wolfe (2009) ศึกษาเรื่อง 'A Unique Solution to Solve the Pending Medical School Tuition Crisis' ของนักศึกษาแพทย์ ที่ Thomas Jefferson University แนวทางแก้ไขปัญหาวิกฤติค่าเล่าเรียนคณะแพทยศาสตร์ โดยจัดตั้งโครงการพิเศษชื่อ 'The Strategic Alternative for Funding Education (SAFE)' ด้วยการยึดการชำระค่าเล่าเรียนให้กับนักศึกษาแพทย์ที่ศึกษาระดับปริญญาตรีถึงแพทย์ประจำบ้าน รวมระยะเวลา 10 ปี นักศึกษาแพทย์สามารถนำเงินมาชำระคืนภายหลังสำเร็จการศึกษาเป็นแพทย์ประจำบ้าน จำนวนเงินคิดตามร้อยละของเงินเดือนที่ได้รับ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่างๆ สามารถเข้ามศึกษาในคณะแพทยศาสตร์ได้ตามความสามารถและความประสงค์

แนวทางการยึดการชำระค่าเล่าเรียนนี้มีลักษณะคล้ายกับกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ของประเทศไทย ที่ให้ผู้เรียนในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษากู้ยืมเงินเพื่อใช้จ่ายทางการศึกษา และชำระคืนภายหลังสำเร็จการศึกษาแล้ว

ผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ทำให้ทราบสาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหานี้สิน อันเป็นทางเลือกเชิงประจักษ์ที่ผ่านการทดสอบแล้วว่าสามารถแก้ไขปัญหานี้สินได้จริง

ขอบเขตของโครงการวิจัย สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in - depth interview) ครูภูมิปัญญาในเขตภาคกลาง 5 ราย สังเกตการณ์ ในพื้นที่ของครูภูมิปัญญา รวบรวม ตีความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล และเรียบเรียงเขียน ผลการศึกษา

นิยามศัพท์

“การสังเคราะห์” หมายถึง การผสมผสานส่วนย่อยๆ เข้าด้วยกัน ในลักษณะการเรียบเรียงให้เป็นเรื่องเดียวกันอย่างมีแบบแผน

“การสังเคราะห์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหานี้สิน” หมายถึง การเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาให้เป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อสื่อความรู้ และประสบการณ์การแก้ไขปัญหานี้สินของครูภูมิปัญญาให้ผู้อื่นทราบ

“หลักคิดและวิธีปฏิบัติ” หมายถึง สิ่งที่เป็นหลักยึดถือ และวิธีการประพฤติปฏิบัติ

“ลูกหนี้” หมายถึง ผู้กู้ยืมเงิน

“เจ้าหนี้” หมายถึง ผู้ให้กู้ยืม

“หนี้สิน” หมายถึง เงินที่กู้ยืมจากเจ้าหนี้ โดยมีสัญญาว่าจะใช้คืน

“หนี้ในระบบ” หมายถึง หนี้สินที่มีสัญญาการกู้และการใช้คืนเงินอย่างถูกต้อง ตามกฎหมาย เจ้าหนี้จะเรียกเก็บดอกเบี้ยเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ แห้งให้กู้เงิน ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทที่ให้บริการสินเชื่อเงินสด สินเชื่อเช่าซื้อสินค้า และบัตรเครดิต

“หนี้นอกระบบ” หมายถึง เงินที่เจ้าหนี้ให้กู้ซึ่งนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดไว้

“ภูมิปัญญา” หมายถึง ปัญญาแห่งแผ่นดินที่เกิดมาคู่กับแผ่นดินแต่ละแห่ง

“ครูภูมิปัญญาไทย” หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและทักษะอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านการเรียนรู้ ผึกฝน ทดลองทำ นำไปปฏิบัติ เลือกสรร ปรับปรุง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิต ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและยุคสมัย

“นิตินวัตกรรมสาขาส่งเสริมการเกษตร” หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาโทสาขาส่งเสริมการเกษตรภาคปกติ ที่เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมนักวิจัย และศึกษาดูงานในพื้นที่ของครูภูมิปัญญา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์จากผลการวิจัยมีดังนี้

1. นิตินวัตกรรมสาขาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน จำนวน 20 ราย
 - 1) ได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ เกี่ยวกับหลักคิดและวิธีการปฏิบัติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองเพื่อปราศจากหนี้
 - 2) เกิดความภาคภูมิใจในบุคคลต้นแบบและทราบแนวทางที่สามารถแก้ปัญหา ฟังพาดตนเอง ฟังพาดกันเอง และเป็นตัวอย่างให้กับผู้อื่นได้
2. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย

- 1) ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต บางเขน
- 2) ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตรกำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

3. ลักษณะของประโยชน์ที่นำไปใช้

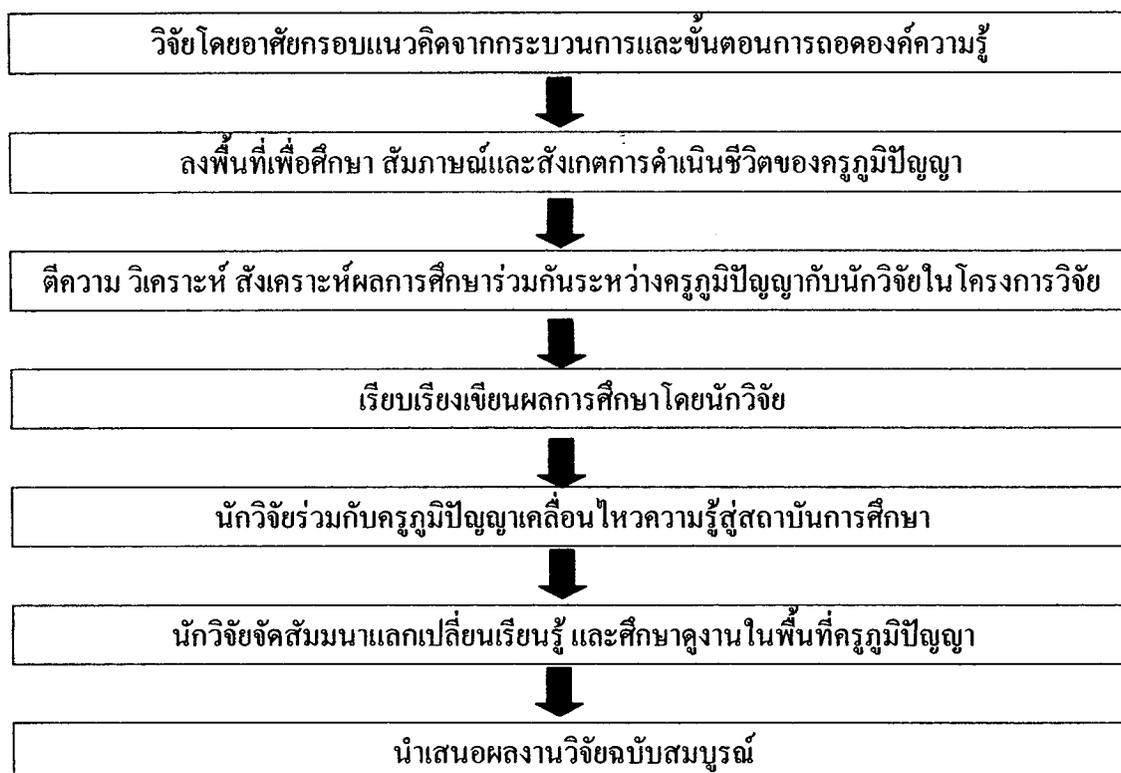
- 1) ขยายฐานการเรียนการสอนด้วยการเชื่อมโยงความรู้ในพื้นที่สู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน สถาบันการศึกษา
- 2) ขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคลากร และหน่วยงาน เพื่อร่วมกันทำงานวิจัย

การนำผลการวิจัย ไปเผยแพร่/ถ่ายทอด นำเสนอผลงานวิจัยให้กับผู้ที่เข้ามาชมนิทรรศการ “บนเส้นทาง งานวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2554” ที่ มก. บางเขน มีผู้เข้าประเมินผลการเผยแพร่งานวิจัยเรื่องนี้ 226 ราย

บทที่ 2

วิธีการวิจัย

ขั้นตอนในการวิจัย



อุปกรณ์และวิธีการ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสำรวจข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ในพื้นที่ของครูภูมิปัญญา

กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูภูมิปัญญา จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย

1. นายอุดม กลีบมาลัย (ด้านเกษตรกรรม)
บ้านเลขที่ 78/4 หมู่ที่ 1 ต.บางหลวง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา 13110
2. นายสรณพงษ์ บัวโรย (ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)
บ้านเลขที่ 99/13 หมู่ที่ 12 ต.ลาดใหญ่ อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม 75000
3. ผศ.เด่นศิริ ทองนพคุณ (ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)
มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ 19/1 ถนนเพชรเกษม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160
4. นายสมรวย มีสมชัย (ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน)
บ้านเลขที่ 70/2 หมู่ที่ 6 ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา 13230
5. นางศรีสมร คงพันธุ์ (ด้านโภชนาการจากผลผลิตการเกษตร)
โรงเรียนการเรือนยิ่งเจริญ ตลาดยิ่งเจริญ สะพานใหม่ ถ.พหลโยธิน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้คำถามหลักในการวิจัย จำนวน 6 ข้อ

1. อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดหนี้สิน
2. ทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นจากการเป็นหนี้สินได้
3. จุดเด่นของหลักคิด และวิถีปฏิบัติของครุภูมิปัญญาที่ทำให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้สิน
4. ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร
5. แนวทาง และวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา
6. แนวทาง และวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การรวบรวมข้อมูล การตีความ และการค้นหาหลักคิด วิถีปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน การสอบทานความถูกต้องของข้อมูล โดยครุภูมิปัญญาผู้ให้ข้อมูลนั้น